

Bobryk, Adam

"Mniejszości narodowe a ewangelizacja.
Białoruś-Ukraina", Roman
Dzwonkowski, Lublin 2004 : [recenzja]

Szkice Podlaskie 14, 149-152

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adam Bobryk

Instytut Nauk Społecznych Akademii Podlaskiej w Siedlcach

Roman Dzwonkowski SAC, *Mniejszości narodowe a ewangelizacja. Białoruś-Ukraina*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004, ss. 76.

Autor w niniejszej pracy poruszył niezwykle aktualny i ważny problem. Waler tej analizy podkreśla fakt, iż jest on rozpatrywany niejako w dwóch płaszczyznach. Jest to nie tylko ewangelizacja i sfera sacrum, ale ma ona swoiste odniesienie do tożsamości narodowej. Nie stanowi to problemu gdy rozpatrywana jest ta kwestia z punktu widzenia społeczeństwa homogenicznego lub dominującego. Sytuacja komplikuje się w sposób znaczący w przypadku mniejszości. Zwłaszcza, gdy religia jest jednym z najważniejszych elementów rdzenia kulturowego, a w społeczeństwie następują dynamiczne procesy transformacji odbijające się również na strukturze narodowej.

Recenzowana praca nie stanowi całościowego ujęcia problemu. Jest to bardziej pewien szkic z badań na przykładzie dwóch krajów, wcześniej wchodzących w skład Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Niemniej przygotowany on został przez wybitnego specjalistę w dziedzinie badań etnicznych, jak też znawcę problematyki Polaków na Wschodzie. Ksiądz profesor Roman Dzwonkowski analizuje te kwestie już od wielu lat, poprzez co zyskał nie tylko bogatą wiedzę ale również doświadczenie, które umożliwia zrozumienie zachodzących procesów w perspektywie historycznej oraz społecznej.

Publikacja ta jest rozwinięciem niejako pewnych myśli, które analizował w innych licznych publikacjach. Wśród ważniejszych można wymienić chociażby m.in.: *Polacy na dawnych Kresach Wschodnich. Z problematyki narodowościowej i religijnej*, Lublin 1994; *Kościół katolicki w ZSSR 1917-1939. Zarys historii*, Lublin 1997; *Losy duchowieństwa katolickiego w ZSSR 1917-1939. Martyrologium*, Lublin 1998; *Postawy katolików obrządku łacińskiego na Ukrainie wobec języka polskiego* (wspólnie z Olegiem Gorbanikiem i Julią Gorbaniek) Lublin 2001; *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939-1988*, Lublin 2003; *Z historii Kościoła katolickiego w ZSRS 1917-1991. Pogadanki w Radiu Watykańskim*, Ząbki 2005.

Wprowadzeniem w problematykę książki jest „Słowo Wstępne” bp Ryszarda Karpińskiego, Delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Emigracji. Stwierdził on m.in. „Doniosłość respektowania wiary i kultury mniejszości narodowych i różnych grup etnicznych podkreślał w ciągu wieków Kościół katolicki i nie brakuje przykładów, które potwierdzają zaangażowanie papieży, duchowieństwa zakonnego i świeckiego oraz

wielu instytucji kościelnych w tak istotną sprawę. [...] Znamienne, że to właśnie papież-Słowianin przypomniał 25 marca 1999 r., w czasie wizyty ad limina biskupów katolickich obrządku łacińskiego z Ukrainy, jak ważnym jest, by respektować tożsamość religijną i narodową różnych elementów etnicznych kraju. Liczne świadectwa duchownych i świeckich, zwłaszcza pracujących wśród Polaków na Wschodzie, potwierdzają fakt, iż Kościół katolicki widzi w respektowaniu tożsamości religijnej i narodowej grup narodowościowych nieodzowne narzędzie ewangelizacji” (s. 6).

Zasygnalizowany został tutaj dość istotny i specyficzny problem. Kościół katolicki przetrwał w omawianych republikach wieloletnią kampanię ateizacyjną właśnie dzięki ludności polskiej. Był on też postrzegany jako „polski”, co wyrażało się w stereotypie „jeśli katolik to znaczy Polak”. Po uzyskaniu przez te kraje niepodległości zaczęła przekształcać się struktura narodowościowa Kościoła. Jednocześnie z różnych środowisk zaczęły pojawiać się postulaty zmiany języka Liturgii. Wywoływało to wiele emocji i sporów, stąd niezwykle ważne i aktualne są analizy zaprezentowane przez ks. Romana Dzwonkowskiego.

Autor znając te kwestie z licznych badań empirycznych jak też i osobistego doświadczenia w sposób szczególnie wyrazisty dostrzega ich wagę. Stwierdza on „Język ojczysty wiernych ma dla ewangelizacji zasadnicze znaczenie, jest im bowiem psychologicznie i emocjonalnie najbliższy. Dlatego określany jest jako <<język serca>> i klucz do duszy danego narodu. Z tego względu jest on najlepszym środkiem w przekazywaniu wartości religijnych. Używanie go w kościele ma zasadnicze znaczenie dla zachowania tożsamości danej grupy etnicznej, a jego usuwanie z liturgii jest dla tej tożsamości najpoważniejszym zagrożeniem. Jeśli więc mniejszość dąży do zachowania swego języka, ma to swoje oparcie w naturalnym prawie człowieka, o czym wielokrotnie była mowa w nauczaniu Kościoła” (s. 25).

Ks. Roman Dzwonkowski podzielił książkę niejako na dwie części.

W pierwszej omówił „Nauczanie i ustawodawstwo Kościoła”. W drugiej, nieco obszerniejszej, przedstawił „Uwarunkowania ewangelizacji mniejszości narodowych na przykładzie Białorusi i Ukrainy”. W tym miejscu zwrócił on szczególną uwagę na przynależność narodową wiernych, kwestie językowe, czynnik państwowo-polityczny i przygotowanie duszpasterzy. Całość została uzupełniona obszernym aneksem - „Język polski w liturgii i życiu religijnym w świetle wypowiedzi respondentów podczas badań na Ukrainie w 2000 roku”.

Pomimo ujęcia tego obszaru badawczego z uwzględnieniem wielu aspektów niewątpliwie dominującą tematyką książki są kwestie językowe. Administracyjna zmiana języka liturgii prowadzi niejednokrotnie do wyobcowania z aktywnego uczestnictwa w życiu religijnym. Wiąże się to z kwestią

również przygotowywania duszpasterzy polskich do pracy za granicą. Część z nich wychodząc z założenia, iż polski jest mniej znany od języków państwowych dąży często do uzyskania większej powszechności Kościoła poprzez dominację białoruskiego czy ukraińskiego. Liczą też, iż przez to przekaz będzie dla wszystkich bardziej zrozumiały. W tym wypadku mamy więc do czynienia z dominacją funkcji poznawczej nad emocjonalno-motywacyjną. Wpływa to zaś na stan przeżyć religijnych. Język polski bowiem pomimo tego, że nie jest używany często w życiu codziennym, to oczekiwany jest w liturgii jako ważny element nie tylko aktywnego angażowania się w praktykach, ale również aspekt związany z podtrzymywaniem tożsamości narodowej. Wpływa to więc na umiejscowienie siebie w określonej rzeczywistości społecznej.

Jak wynika z badań, nieuwzględnianie szerokiego zakresu kontekstu społecznego związanego z językiem w Kościele „stwarza bariery psychologiczne w życiu religijnym i poważnie utrudnia przeżywanie wiary. Tego rodzaju sytuacja dotychczas nie istniała i jej skutki trudno przewidzieć. Odgórna próba unifikacji języka, który w życiu religijnym z natury rzeczy powinien być sprawą osobistą, sprawia, że nie jest ona zgodna z zasadami ewangelizacji” - konkluduje autor (s. 73). Niewątpliwie w ten sposób stawiany jest postulat, który w wyniku refleksji ma wymiar praktyczny. Kościół dostrzega i wykazuje troskę o mniejszości narodowe. Niemniej działalność duszpasterska wymaga pewnego korygowania i większego pragmatyzmu. Ks. Roman Dzwonkowski, jako nie tylko doświadczony badacz, ale i duchowny dostrzega i wskazuje kwestie, które wymagają zmian. Wprowadza w ten sposób do społecznego obiegu zobiektywizowane wnioski umożliwiające wdrażanie bardziej efektywnych rozwiązań duszpasterskich.

Recenzowana pozycja, pomimo niewielkiej objętości, ma duże walory poznawcze. Stawiane wnioski są w sposób niezwykle przekonujący uzasadniane i przede wszystkim bardzo wyważone. Autor unika łatwych rozwiązań i uproszczeń, co podnosi rangę pracy. W sposób przystępny przybliża problematykę budząc zainteresowanie do dalszych poszukiwań. Książka ta stanowi nie tylko ciekawe ujęcie tematu, ale przede wszystkim ułatwia zrozumienie tego obszaru badawczego. Ukierunkowuje również podając literaturę umożliwiającą dalsze zgłębianie tych kwestii. Wskazuje zagrożenia, zawierając jednocześnie postulaty zmian i rozwiązań praktycznych.

Nieznacznym jej mankamentem jest tylko nie ujęcie jakichkolwiek zestawień graficznych, które w lepszy sposób mogłyby przedstawić zarówno wyniki badań jak i inne dane statystyczne. Niemniej recenzowaną książkę należy ocenić bardzo pozytywnie podkreślając zwłaszcza jej wartość popularyzatorską. „Mniejszości narodowe a ewangelizacja. Białoruś-Ukraina”, autorstwa ks. Romana Dzwonkowskiego, jest pozycją, którą można zareko-

mendować szerokiemu gronu czytelników. Na pewno jednak na tą ciekawą lekturę powinni zwrócić szczególną uwagę teolodzy, socjologzy, politolodzy i historycy.